

جعبه سیاه ذهن مترجم

نایر يك جايزه

گفت وگو با دکتر علی خزاعی فر درباره ترجمه ادبی در ایران

جعبه سیاه ذهن مترجم

علی صلحجو

در ایران بحث درباره ترجمه قدمت زیادی ندارد. در پنجاه سال اخیر برخی ادبا و مترجمان جستجوگرانه درباره ترجمه صحبت کرده اند اما دکتر علی خزاعی فر اولین کسی است که با آگاهی از مباحث نظری ترجمه و به صورت پیگیر و مستند به بحث درباره ترجمه در ایران پرداخته است. خزاعی فر، استاد دانشگاه فردوسی و سردبیر مجله مترجم و مجله انگلیسی زبان The Reader، لیسانس خود را در رشته ادبیات انگلیسی، فوق لیسانس خود را در رشته آموزش زبان از ایران و دکترایش را در رشته زبانشناسی از دانشگاه یومیسیت انگلستان گرفته است. خزاعی فر محققی است که در قلمرو حوزه مطالعات ترجمه و ادبیات ترجمه فعالیت داشته است. خزاعی فر در این زمینه فعالیت داشته است بلکه توصیفش را با دآوری و تجویز آمیخته است زیرا از نظر خزاعی فر ترجمه فعالیتی است که در زبان مقصد صورت می گیرد و بر زبان و فرهنگ مقصد تأثیر می گذارد و بنابراین نمی توان فارغ از هر نوع دغدغه از دیدگاهی صرفاً عینی و توصیفی به آن نگریست. به این دلیل نگاه خزاعی فر به وضعیت ترجمه، به خصوص ترجمه ادبی، در ایران نگاهی از سر مسئولیت است. این نکته را می توان در نوشته های ایشان در مجله مترجم که از سال ۱۳۷۰ در مشهد منتشر می شود به وضوح احساس کرد. خزاعی فر بحث درباره ترجمه را حق انحصاری محققان زبانشناس نمی داند، بلکه معتقد است ادبا و مترجمان که از دید خود به ترجمه می نگرند همیشه حرف های مفیدی درباره ماهیت ترجمه زده اند. اولین همایش ترجمه ادبی در ایران که در سال ۱۳۷۹ در مشهد به همت خزاعی فر برگزار شد، همایشی صرفاً دانشگاهی در مورد ترجمه ادبی نبود، تلاشی بود برای شناخت ماهیت ترجمه ادبی و ایجاد پلی میان عمل و نظریه ترجمه ادبی در ایران. در این گفت وگو با نظریات خزاعی فر در مورد ماهیت ترجمه ادبی، نقد ترجمه و آموزش ترجمه در ایران آشنا می شویم. در خلال گفت وگو خزاعی فر خلاصه ای از نظریه خود درباره لفظ گرایي در ایران را نیز بازگو می کند.

• آقای دکتر خزاعی فر، بسیار خوشحالم که می خواهم درباره ترجمه ادبی با شما گفت وگو کنم. اکنون نزدیک به يك دهه و نیم از عمر مجله مترجم می گذرد. فکر می کنم بهار ۷۰ بود که اولین شماره مجله منتشر شد. همین عمر پانزده ساله را باید بسیار غنیمت شمرد زیرا شاهدیم که این روزها فعالیت ها دیر نمی پایند و افراد مرتباً با شکست مواجه می شوند و بلافاصله فعالیت خود را تغییر می دهند. به هر حال، اتفاق جسته ای است و امیدوارم این ۱۵ به ۱۵۰ نیز برسد. قبل از انتشار مترجم نیز فعالیت هایی در این زمینه ترجمه شده است. مثلاً، فکر می کنم حدود سال ۱۳۵۵ بود که مجله فرهنگ و زندگی یکی از شماره های خود را به موضوع ترجمه اختصاص داد. یادم هست که دکتر فرشید ورد در این شماره مقاله ای داشت با عنوان «تأثیر ترجمه در زبان فارسی» که در آن می گفت بزرگترین مسئله زبان فارسی ترجمه است و ابراز تأسف می کرد که چرا دانشگاه ها و معلمان ادبیات به این مسئله توجه ندارند. یا اینکه فکر می کنم پنج شش سال قبل از انتشار اولین شماره مترجم، آقای محمدخانی، در جهاد دانشگاهی دانشگاه علامه طباطبایی، ۵ شماره مجله ای به نام ترجمه منتشر کرد که حاوی مقالات خوبی بود. فریدون پدیه ای نیز سال ها قبل فکر می کنم در مجله الفبا، یوجین نایدا را معرفی کرد. این فعالیت ها سبب شد که ماهی ترجمه، که تا آن هنگام آرام و بی دغدغه شنا می کرد و به هیچ وجه به عمل شناخت خود توجهی نداشت، به چگونگی حرکات خود توجه کند، توجهی که گاه شادی آور، گاه یاس آور بود. بسیار پیش می آید که فعالیتی در جریان است اما به علت حرف زدن از آن و به خصوص نام نداشتن آن فعالیت، توجهی به آن نمی شود. مثلاً، به نظر من، هنگامی که این سخن کهن دنیای ترجمه، اول بار در محافل ترجمه ایران مطرح شد، توجه مترجمان، به خصوص آنهایی را که به شدت با این مشکل درگیر بودند، به نکته ای جلب کرد که ذات و ماهیت ترجمه را بهتر نشان می داد. مباحثی که بعدها در مجله مترجم مطرح شد، تقریباً بیکر ترجمه را کالبدشکافی کرد. با اینکه برخی از افراد اصولاً از کالبدشکافی خوششان

خبر کوتاه

کتاب دیگری از «آندره مکین» در ایران منتشر می شود

مهرکتاب «زنی که منتظر بود» نوشته آندره مکین نویسنده روس به زودی برای اولین بار توسط نشر مروارید در ایران منتشر خواهد شد. دکتر ساسان تسمی مترجم زبان فرانسه به نازگی قرارداد ترجمه فارسی این اثر را با ناشر امضا کرده است. این کتاب ۲۰۰ صفحه ای ماجرای سرباز جوانی است که درباره زندگی زنی میانسال به کنجکاوی می پردازد و علاقه مند می شود تا راز زندگی او را بداند. این سرباز جوان که به یک روستا وارد شده است ماجرای زندگی این زن را می شنود که سال ها قبل با سرباز جوانی پیوند بسته است و بعد از گذشت سالیان هنوز به او وفادار مانده است. کتاب زنی که منتظر بود، تا کنون جوایز متعددی را از آن خود کرده است. منتقدان ادبی عقیده دارند آندره مکین یکی از بخت های آینده دریافت جایزه نوبل ادبی خواهد بود. از این نویسنده با ترجمه دکتر تسمی تاکنون کتاب های وصیت نامه فرانسوی (نشر ثالث، ۱۳۸۴) و موسیقی يك زندگی (مروارید، ۱۳۸۳) به فارسی ترجمه شده است. مکین نویسنده فرانسوی مهاجرت کرد و درونمایه آثار او بیشتر بر تجربیات وک از زندگی در حکومت شوروی متمرکز است.

نقد آثار بزرگ ادبی فرانسه در قرن بیستم منتشر می شود

ایلتا: کتاب «نقد آثار بزرگ ادبی فرانسه در قرن بیستم» نوشته «محمدرضا محسنی» به زودی به پیشنهاد کتاب فروشی ها می آید. «اردهالی» مدیرنشر «اختران» درباره این کتاب گفت: ما در حوزه نقد ادبی، خصوصاً بررسی ادبیات خارجی، آثار درخور و چندان ندانسته ایم و این کتاب ضمن يك بررسی اجمالی درباره تحولات ادبی کثیر فرانسه در قرن بیستم، هشت شاهکار ادبی از هفت نویسنده برجسته این کشور را تجزیه و تحلیل می کند. وک در ادامه افزود: تلاش نویسنده این کتاب بر آن بوده است که میان آثار هر نویسنده، اثری انتخاب شود که خاص انگاره های ذهنی مولف و از بسیاری از جهات مهم ترین اثر او باشد. وک آثاری چون بیگانه (آلبر کامو)، سفر به انتهای شب (لویی فردینان سلین)، نزد سیکرو (فرانسوا موریاک)، طاعون (آلبر کامو)، مائده های زمینی (آندره زید)، سزاده کوچولو (سنت اگزوپری)، گرگند ها (اژون بونسکو) و در انتظار گودو (ساموئل بکت) را شامل مواردی دانست که در کتاب «نقد آثار بزرگ ادبی فرانسه در قرن بیستم» در مورد آنها گفت وگو شده است. «محمدرضا محسنی» نویسنده کتاب مذکور دانشجوی دوره دکتری در ادبیات فرانسه است.

تالیف «داستان ضد جنگ» از قلم نویسنده ایرانی مفیم کانادا

مهر: در تازه ترین تالیف داستانی يك «نویسنده ایرانی» مفیم کانادا، فعالان صلح تصمیم می گیرند برای متقاعد کردن رئیس جمهوری آمریکا به دست کشیدن از جنگ در عراق، دختر وک را در يك سناریوی از پیش طراحی شده ترور کنند... ترانه جوانیت مولف کتاب مذکور است که به زودی در ایران و توسط نشر آرون به چاپ خواهد رسید. این نویسنده با اعلام این خبر گفت: داستان «سراب» با موضوع جنگ آمریکا علیه عراق و تفتیح آن از نگاه جهانیان به رشته تالیف درآمده است. ترانه جوانیت که در حال حاضر در کشورمان به سر می برد،

شرق آنلاب
صفحه اول
ایران
مجلس
جهان
اقتصاد
دیپلماسی
سیاست
آسیا و خاورمیانه
اروپا و آمریکا
اقتصاد ایران
بازار
رسانه
موسیقی و
تجسمی
تئاتر و تلویزیون
سینما
مردم
ادبیات
اندیشه
تاریخ
سبب
بورس
بزرگی
علم
ورزش خارجی
ورزش
جامعه
حادثه
صفحه آخر
آرشیو

نمی آید، کنجکاوی انسان به پدیده ها، در مرحله ای معین، کار را به اینجا می کشاند. جناب خزاعی فر، اکنون که قرار است درباره ترجمه ادبی باهم گفت وگو کنیم، مایلم بفرمایید اصطلاح ترجمه ادبی در برابر یا در کنار چه اصطلاحی است؟ مثلاً، آیا در برابر ترجمه علمی است یا چیز دیگر؟

اجازه بدهید قبل از پاسخ به سئوالتان، به استعاره ای که به کار بریدید اشاره کنم. ترجمه با زبان و فرهنگ پیوند دارد. ترجمه تمدن ساز است. ترجمه را نمی توان ندیده گرفت. ترجمه، همانطور که جنابعالی اشاره کردید، نمی تواند بی آنکه توجهی برانگیزد، مثل ماهی در عمق آب به زندگی آرام خود ادامه بدهد. به قول حافظ، من از آن حسن روزافزون که یوسف داشت دانستم / که عشق از پرده عصمت برون آرد زلیخا را. استعاره ماهی را شاید بتوان با استعاره کبک دقیق تر بیان کرد. کبک اگر هم سرش را زیر برف کند، باز دیده می شود. با توجه به اهمیت فرهنگی و زبانی ترجمه ادبی در جوامعی مثل ایران، توجه به ترجمه و کالبد شکافی آن امری اجتناب ناپذیر است. کاری است که دیر یا زود اتفاق می افتد. مقاله دکتر فرشبود و تعداد کمی مقاله دیگر از جمله مقاله دکتر ابوالحسن نجفی با عنوان «امانت در ترجمه» به موضوع رابطه میان ترجمه و زبان فارسی پرداخته اند، اما ما هنوز در آغاز راه تحقیق در مورد ترجمه به خصوص در مورد تاثیر متقابل ترجمه و زبان و فرهنگ فارسی هستیم. روزه روز ضرورت درک ماهیت ترجمه و نیز ضرورت درک رابطه میان ترجمه و زبان و فرهنگ فارسی در ۱۵۰ سال اخیر آشکارتر می شود. اما در مورد اصطلاح ترجمه ادبی، این سئوال يك پاسخ ساده و يك پاسخ دشوار دارد. پاسخ ساده این است که ترجمه ادبی کاری است که مترجمان ادبی می کنند. این تعریف، به قول منطقیون، مستلزم دور است. همچنین اگر بگوییم ترجمه ادبی یعنی ترجمه آنچه که در عرف به نام ادبیات شناخته شده است، در این تعریف مفاهیم ترجمه و ادبیات بدیهی فرض شده اند، حال آنکه اهل فن می دانند که نه تعریف ترجمه کار ساده ای است نه تعریف ادبیات. در ترجمه، متنی از يك زبان با متنی از زبان دیگر جایگزین می شود، ولی آیا این جایگزینی مستلزم نوعی تعادل زبانی است، یا تعادل معنایی؟ آیا ترجمه، تفسیر نشانه های کلامی يك زبان با استفاده از زبانی دیگر است؟ آیا جایگزینی پیامی با پیامی دیگر است؟ آیا هدف ترجمه ایجاد نوعی تعادل سبکی یا تاثیر مشابه در زبان دیگر است؟ تعریف ادبیات از تعریف ترجمه هم دشوارتر است. نظریه پردازان ادبی گاه از برخی ویژگی ها نام می برند که ادبیات را از غیر ادبیات متمایز می کند، اما اگر بر سر این ویژگی ها توافق هم نکنیم، باز این ویژگی ها در متون مختلفی پیدا می شود که در کتابخانه ها همه آنها را تحت عنوان ادبیات دسته بندی نمی کنند. مثلاً تذکره الاولیاء یا تاریخ بیهقی در اصل کتب ادبی نبوده اند اما امروزه آنها را کتبی ادبی می شمارند و در دپارتمان های ادبیات فارسی تدریس می کنند. در عصر حاضر نیز متون بسیاری نوشته می شوند که از ویژگی های ادبی برخوردارند اما ادبیات به معنی خاص آن نیستند. این ویژگی ها تقریباً در انواع متون علوم انسانی به نسبت کم و بیش پیدا می شود. بنابراین در تعریف مفهوم ترجمه ادبی، لازم است نوعی توافق به عمل آید. در مجله مترجم، که عمدتاً به مسائل ترجمه ادبی می پردازد، از متن ادبی، ادبیات در معنی خاص آن یعنی شعر، داستان کوتاه، نمایشنامه و رمان است. متن ادبی، در معنی مورد نظر ما، در مقابل

افزود: علاوه بر این کتاب، مجموعه داستان دیگری به نام «چهارراهی که به راه پنجم می رسید» آماده چاپ کرده ام که توسط همین ناشر چاپ خواهد شد. گفتنی است این شاعر و داستان نویس جوان ایرانی علاوه بر فعالیت های هنری، در زمینه های علمی نیز فعال است. وی در حال حاضر دانشجوی فلسفه در کانادا است.

برندگان جایزه جهانی کتاب سال به ایران می آیند

ایلنا: همزمان با برگزاری همایش بین المللی از لوح تا لوح، شماری از ایران شناسان و اسلام شناسان سرشناس و مطرح جهان و برندگان جایزه جهانی کتاب سال به ایران می آیند. در میان این میهمانان شخصیت های علمی، فرهنگی برجسته ای همچون پروفیسور «یوزف فان اس» از آلمان، دکتر «نظام نور جان اف» از تاجیکستان، استاد «ولیدجان صمداف» (ولی صمد) از تاجیکستان، دکتر «ماری کلود لوتران» از فرانسه، پروفیسور «فیلیپ ژینیو» از فرانسه، پروفیسور «آندر لومر» از فرانسه، دکتر «سهیل زکار» از سوریه، پروفیسور «فرانسیس رینتارد» از فرانسه، «مایکل باری» از فرانسه، «ژاکلین باری» از فرانسه، دکتر «خوسب کاسوراکلوسا» از اسپانیا، «یوسف حسین» از عراق، «کریستین ژامبه» از فرانسه، دکتر «رمی بوشارل» از فرانسه، «کامل الجبوری» از عراق، «علی احمد اسماعیل» از مصر و دکتر «جان ل. اسپورتیو» از آمریکا حضور دارند. بنابر این گزارش همچنین دکتر «احمد جلالی» نماینده ایران در یونسکو، دکتر «بهجت بزدخواستی»، «احمد منزوی» و «سیدعلی قلی قرانی» از ایران نیز به این همایش دعوت شده اند. همایش بین المللی از لوح تا لوح از ۱۳ تا ۲۵ تیرماه با حضور اندیشمندان، فرهیختگان و هنرمندان ایران و جهان به مدت سه روز در تهران برگزار می شود.